

ПРОШИРЕЊЕ ОБИМА КАРТЕЛНЕ ЗАБРАНЕ У ПРАВУ КОНКУРЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ*

Резиме

Картелна забрана у праву конкуренције Европске уније дефинисана је у чл. 101 Уговора о функционисању Европске уније. У тој одредби није изричито прописано да се одговорним за кршење картелне забране сматрају и независна трећа лица која нису у конкурентском односу према члановима картела и која не послују на тржишту на којем се ограничава конкуренција, али која члановима картела пружају услуге којима се овима олакшава, а понекад и омогућава, а у сваком случају прикрива, реализација рестриктивног споразума. Предмет овог рада је проширење обима картелне забране на поменута трећа лица. Конкретно, у раду су обрађени услови под којима трећа лица одговарају за кршење картелне забране и дате су препоруке о мерама које би трећа лица требало да предузму како би у овим случајевима избегла одговорност за нарушавање конкуренције. Ово поготово што се сматра да правни субјекти који се професионално у виду регистрованога занимања баве пружањем услуга не могу а да не буду свесни ситуација у којима пружањем услуга потпомажу својим комитентима и клијентима имплементацију картела.

Кључне речи: *право конкуренције, Европска унија, картелна забрана, трећа лица.*

1. Увод

Тржишни учесници су свесни чињенице да је нарушавање конкуренције противправна активност. Због тога настоје прикрити доказе да предузимају акте рестриктивне пословне праксе. Прикривање оваквих доказа нарочито је ефектно ако се у случајевима предузимања колективних аката рестриктивне пословне праксе, а картели то свакако јесу, ангажује независно треће лице које не послује на тржишту на којем се конкуренција нарушава нити на суседном, узлазном или силазном

---

* Рад је написан у оквиру научног пројекта Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: "Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније", који се финансира из средстава Факултета.

тржишту, тј. правни субјект који је регистрован за пружање консултантских, правних, агенцијских, рачуноводствених, секретарских и других службеничко-административних и других услуга, а које се ангажује, пре свега, у сврхе индиректне комуникације чланова картела и депоновања рестриктивних споразума, записника и других исправа којима се доказује постојање и функционисање картела. На тај начин настаје картел у којем се хоризонтална координација одликује вертикалним елементом преко којег се врши комуникација, па је такав картел теже детектовати јер ако су А и В чланови картела, а Б независно треће лице, надлежни органи у случају ангажовања трећег лица морају доказати комуникацију између А и Б и томе одговарајућу комуникацију између Б и В и обрнуто (В-Б-А), док у случају класичног картела треба доказати само постојање противправне комуникације између А и В.¹ Ово доказивање је посебно отежано ако је седиште независног трећег лица у другој држави, односно, у контексту ове теме, у држави изван Европске уније, као у бројним случајевима од картела на тржиштима органског пероксида преко ваљаног гвожђа и челичних ролни, дрвене пулпе, полиетилена, полипропилена и картона до тржишта топлотних стабилизатора. Осим прикривања картела, треће лице пружајући услуге може олакшавати недозвољено споразумевање чланова и функционисање картела.

У судској и административној пракси Европске уније независна трећа лица која помажу и/или прикривају картеле бивају правно санкционисана.² Додуше, не би се баш могло рећи да је административна пракса санкционисања трећих лица, независних пружалаца услуга, конзистентна. У том смислу ћемо у првом делу овог рада дати историјски преглед одлука донесених у овој материји како бисмо указали на недоследност Комисије у утврђивању одговорности трећих лица. Но пошто је свака одлука Комисије којом је треће лице оглашено одговорним за кршење картелне забране потврђена пред судовима ЕУ, то ћемо главни део рада посветити условима који су у судској пракси установљени за проширење обима картелне забране на трећа лица и мерама које би даваоци услуга требало да предузму како би избегли одговорност за кршење картелне забране.

---

¹ Prewit, E., Fails, G., *Indirect information exchanges to hub-and-spoke cartels: enforcement and litigation trends in the United States and Europe*, Competition Law & Policy Debate No. 2/2015, стр. 64.

² Вид. дискусију о правној основаности санкционисања независних трећих лица за кршење картелне забране у: Шокињов, С., *Одговорност трећих лица за кршење картелне забране у праву конкуренције Европске уније*, Зборник радова: Слобода пружања услуга и правна сигурност, Крагујевац 2019, стр. 803-808.

2. Историјски преглед одлука органа Европске уније о одговорности трећих лица за кршење картелне забране

Европска Комисија није била доследна по питању проширења обима картелне забране на трећа лица – независне пружаоце услуга. Ово се посебно односи на период '80-тих година XX века. Укупно ће бити приказано 11 случајева.

У праву Европске уније одговорност трећег лица за кршење картелне забране први пут је утврђена у Одлуци Комисије Европских Заједница бр. 80/1334/ (IV/29.869 - *Italian cast glass*). Одлука је донета 17. децембра 1980. године у случају италијанског картела произвођача ливеног стакла.³ Затим следи читава серија од пет случајева када је Комисија пропустила да треће лице огласи одговорним за кршење картелне забране: Одлука Комисије бр. 83/546/ ЕЕС од 17. октобра 1983. године (IV/30.064 – *Cast iron and steel rolls*),⁴ Одлука Комисије бр. 85/202/ЕЕС од 19. децембра 1984. године (IV/29.725 *Wood pulp*),⁵ Одлука Комисије бр. 86/398/ЕЕС од 23. априла 1986. године (IV/31.149 – *Polypropylene*),⁶ Одлука Комисије бр. 89/191/ЕЕС од 21. децембра 1988. године (IV/31.866 – *LdPE*)⁷ и Одлука Комисије бр. 94/601/ЕЕС од 13. јула 1994. године (IV/C/33.833 – *Cartonboard*).⁸

Прва судска одлука којом је треће лице оглашено одговорним за кршење картелне забране донета је 8. јула 2008. године када је Првостепени суд пресудом бр. T-99/04 у случају картела у области органских пероксида (случај се у литератури цитира и као *Treuhand I*)⁹ потврдио Одлуку Комисије бр. 349/2005/ЕЕС од 10. децембра 2003.

---

³ *Commission Decision No. 80/1334/EEC of 17th December 1980 relating to a proceeding under Article 85 of the EEC Treaty (IV/29.869 – Italian cast glass)*, OJ No L 383/19 of 31st December 1980.

⁴ *Commission Decision No. 83/546 /EEC of 17th October 1983 relating to a proceeding under Article 85 of the EEC Treaty (IV/30.064 - Cast iron and steel rolls)*.

⁵ *Commission Decision No. 85/202/EEC of 19 December 1984 relating to a proceeding under Article 85 of the EEC Treaty (IV/29.725 - Wood pulp)*.

⁶ *Commission Decision No. 86/398/EEC of 23 April 1986 relating to a proceeding under Article 85 of the EEC Treaty (IV/31.149 – Polypropylene)*.

⁷ *Commission Decision No. 89/191/EEC of 21 December 1988 relating to a proceeding pursuant to Article 85 of the EEC Treaty (IV/ 31.866, LdPE)*.

⁸ *Commission Decision No. 94/601/EC of 13 July 1994 relating to a proceeding under Article 85 of the EC Treaty (IV/C/33.833 – Cartonboard)*.

⁹ T-99/04 AC-Treuhand AG v. Commission of the European Communities (*organic peroxides*) ECLI:EU:T:2008:256.

године.¹⁰ Међутим и после Одлуке бр. 349/2005/ЕЕС донете 10. децембра 2003. године у случају органских пероксида, Комисија 19. јануара 2005. године доноси Одлуку бр. 2006/897/ЕС (С.37.773 – *Monochloroacetic acid*) којом пропушта да као адресата одлуке одреди картел фацитатора. Исто се догађа и када Комисија 28. јануара 2009. године доноси одлуку бр. COMP/39.406 – *Marine Hoses*.¹¹

А онда, 22. октобра 2015. године, у случају картела на тржишту کالاјних и топлотних стабилизатора бива донесена пресуда Суда Европске уније C-194/15 P (случај познат и као *Treuhand II*).¹² Ова пресуда се сматра кључном судском одлуком за питање проширења обима картелне забране и на трећа лица. Последња пресуда у овом прегледу биће пресуда Суда опште надлежности донета у случају картела на тржишту каматних деривата деноминираних у јапанским јенима индексираних према *JPY LIBOR*-у и *Euroyen TIBOR*-у.¹³

2.1. Италијански картел произвођача ливеног стакла

Предметни картелни споразум закључен је између три италијанска произвођача ливеног стакла у виду Меморандума од 30. марта 1976. године којим се: 1. фиксирају продајне квоте на италијанском тржишту и то како по учесницима картела, тако и по врстама ливеног стакла, 2. учесници картела обавезују да размењују све податке од значаја за производњу и продају релевантног производа и 3. предвиђа надзор над применом споразума.

Надзор над поштовањем уговорених квота и других противправних одредаба рестриктивног споразума, на начин предвиђен у трећем прилогу Меморандума, поверен је трећем лицу: предузећу *Fides – Unione Fiduciaria SpA*, са седиштем у Милану (даље у тексту: *Fides*). *Fides* је предузеће регистровано за менаџмент и књиговодствене услуге. Уз то је специјализовано за надзор и статистичке анализе. *Fides* се у овом случају правно обавезао тако што је са сваким од чланова картела, понаособ, разменио потписана писма која су садржавала опис међусобних обавеза.

Fides се обавезао да израђује месечни и кумулативни преглед испорука ливеног стакла по врстама. Преглед би садржавао просечне цене

---

¹⁰ *Commission Decision 2005/349/EC of 10th December 2003 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case COMP/E-2/37.857 – Organic peroxides)*, OJ 2005 L 110, p. 44.

¹¹ *Commission Decision of 28.1.2009 relating to a proceeding under Article 81 of the Treaty and Article 53 of the EEA Agreement Case COMP/39406 - Marine Hoses*.

¹² C-194/15 P AC-Treuhand AG v. European Commission (*tin stabiliser and ESBO/esters heat stabiliser*) ECLI:EU:C:2015:717.

¹³ T-180/15 ICAP v. European Commission (*Yen interest rate derivatives sector*), ECLI:EU:T:2017:795.

за сваку врсту ливеног стакла за свако предузеће и био би достављен члановима картела у року од пет радних дана од дана прибављања информација. *Fides* је био обавезан да податке добијене од стране предузећа верификује, па му је у том смислу допуштен увид у робну и финансијску документацију учесника картела. За услуге је био плаћен тако што је 50% уговорене награде плаћала *Fabbrica Pisana*, а по 25% преостала два учесника картела.¹⁴

Комисија је утврдила да се уговори које је *Fides* закључио са произвођачима ливеног стакла могу сматрати јединственим уговором, а да тај јединствени уговор по правној природи јесте споразум између предузећа забрањен Уговором о оснивању Европске економске заједнице. На основу заплењене документације Комисија је утврдила да је *Fides* уредно извршио своје уговорне обавезе, чиме је ефективно учествовао у ограничавању конкуренције. Учинио је могућом имплементацију Меморандума, и тиме омогућио и свесно помогао нарушавање конкуренције због чега са производним предузећима – учесницима картела сноси заједничку одговорност (*joint responsibility*) за ефекте проистекле из нарушавања конкуренције на италијанском тржишту ливеног стакла.

Субјекти италијанског картела ливеног стакла су 30. марта 1978. године престали са кршењем картелне забране. Због тога им нису изречене новчане казне. Да јесу и *Fides* би био узет у обзир. И поред тога што није био новчано кажњен, уговори које је закључио са произвођачима ливеног стакла оглашени су забрањеним и ништавим у делу који се односи на мере за извршење обавеза прослеђивања тржишно осетљивих информација члановима картела и контролисање да ли се чланови картела придржавају уговорених продајних квота, а *Fides* је означен као адресат Одлуке.

2.2. Картел произвођача ливеног гвожђа и челичних ролни

Картел железара трајао је од најкасније 1968. до 1980. године и обухватао 36 железара и ваљалоница челика из седам земаља и то: Белгије (4), Немачке (12), Француске (6), Италије (4), Велике Британије (8), Аустрије (1) и Шведске (1). Картел је практично обухватао целокупну црну металургију Западне Европе (Аустрија и Шведска тада нису биле у саставу Европске економске заједнице). Учесници картела су развили систем претходних консултација ради очувања удела на домаћем тржишту и нешто касније (од 1969) ради фиксирања цена, прво ливеног гвожђа, а од октобра 1970. и челичних ролни. Систем

---

¹⁴ Сразмера уговорене накнаде одговарала је сразмери тржишних делова учесника картела на италијанском тржишту ливеног стакла (*Fabbrica Pisana* 28%, *SIV* 13% и *Fabbrica Sciarra* 11%).

консултација се од 1971. до 1977. године вршио путем неутралног, трећег лица са седиштем у Цириху (Швајцарска) под именом *Allgemaine Treuhand AG*. *Allgemaine Treuhand AG* је била канцеларија којој су слата обавештења о поруџбинама односно прецизније о позивима које су заинтересовани купци упућивали члановима картела ради чињења понуде за продају челика. Имајући у виду актуелну потражњу и по квантитету и територијално, чланови картела су међу собом договарали цене и евентуално алокацију купаца. Швајцарска агенција није одређивала цене, али је давала савете. И поред тога што је чињенично утврђено да је *Allgemaine Treuhand AG* помага(л)о у имплементацији картела у делу Одлуке који се односи на разлоге о одлучним чињеницама није нити поменуто, па самим тим ни кажњено, нити је било адресат предметне Одлуке. Разлог не може бити то што је *Allgemaine Treuhand AG* Швајцарски правни субјект јер су железаре из Аустрије и Шведске кажњене иако су им седишта била изван ЕЕЗ. Евентуално би застарелост могла бити правни основ за то што *Allgemaine Treuhand AG* није кажњен(о). Наиме, ова Одлука је донесена октобра 1983, а *Allgemaine Treuhand AG* је престао пружати услуге члановима картела закључно са августом 1977 – што је више од пет година. Међутим, то се у Одлуци уопште не помиње, а и ток рока застарелости се прекида радњама надлежног антимонополског органа, а поготово покретањем поступка. Узгред буди речено, изостанак кажњавања због застарелости није разлог да предузеће изгуби својство адресата Одлуке, што се у овом случају односи на *Fachgemeinschaft Walzengießereien, Siegen*.

2.3. Картел произвођача дрвене пулпе

У овом случају се радило о светском картелу произвођача избељене сулфатне пулпе. Картел је трајао од 1975. до 1981. године и обухватио је 43 предузећа и њихових асоцијација. Случај је карактеристичан по томе што је конкуренција нарушавана и споразумима између предузећа и одлукама удружења предузећа и договорном праксом. Углавном се радило о фиксирању цена, али су биле присутне и извозне и препродајне забране. Свему томе је претходила размена тржишно осетљивих информација која се вршила преко швајцарског друштва за управљање *Fides*. *Fides* је руководио Центром за истраживање и информације европске пулпне и папирне индустрије. У оквиру Центра снабдевачи тврде пулпе су дискутовали о ценама и количини производње фиксирајући ценовну политику. И поред уредно утврђеног чињеничног стања у вези са *Fides*-овим активностима по питању помоћи у имплементацији Картела, *Fides* не да није кажњен, него није означен ни као адресат Одлуке.

2.4. Картел произвођача полипропилена

Картел произвођача полипропилена чинило је 15 предузећа од којих су два била изван ЕЕЗ (Аустрија и Норвешка). У оквиру картела је развијен институционални систем састанака који су се на највишем нивоу одржавали свака два месеца. Поред ових састанака одржавали су се такође и састанци на локалном нивоу за сваку државу чланицу ЕЕЗ, а четири водећа произвођача полипропилена у Европској економској заједници (*ICI* - В. Британија, *Hoechst* - Немачка, *Montepolimeri* - Италија и *Shell* - В. Британија) чинили су тзв. велику четворку одн. неформални директорат картела који је предводио картел, иницирао повећање цена и „охрабривао“ мање произвођаче у имплементацији рестриктивних споразума. Велика четворка је своје састанке одржавала дан пре пленарног састанка. Конкуренција је ограничавана како по питању цена одређивањем најниже (*floor*) и циљне (*target*) цене, тако и по питању продајних квота.

У вези са нарушавањем конкуренције на европском тржишту полипропилена помиње се *Fides Trust Company* са седиштем у Цириху. *Fides* је био институционална основа, тзв. *clearing house*, за размену информација на месечном нивоу. Чланови картела би *Fides*-у достављали информације о производњи, продаји и залихама, а онда је *Fides* израђивао композитни преглед стања на тржишту полипропилена. Овај извештај није садржавао податке о индивидуалним предузећима, већ су подаци били приказивани на националном нивоу. Чланови картела би онда исте податке размењивали међусобно, било телефоном или на састанцима, па би извештај служио као показатељ да ли су појединачна предузећа *Fides*-у саопштавала истините податке.

Ни у овом случају помагач картела нити је кажњен нити је означен као адресат Одлуке. Помиње се у Одлуци у смислу да се предузећима забрањује сваки неслужбени контакт, па и путем *Fides Trust Company*, ради размене информација значајних за функционисање конкуренције, што би биле информације које се уобичајено сматрају пословном тајном.

2.5. Картел произвођача полиетилена ниске густине (LdPE)

Картел је чинило 17 произвођача *LdPE*-а из Европске економске заједнице и других земаља као што су: САД, Аустрија, Финска и Норвешка. Функционисао је тако што би се на састанцима водећих директора (тзв. „*Heads of State*” састанци) формирала политика квота и циљних цена, коју би политику на својим састанцима разрађивали шефови и експерти. И у овом случају имплементацију картела помагао је *Fides* са седиштем у Цириху, широко познат по пружању привредних статистичких услуга. *Fides* је, као у случају картела произвођача полипропилена, на месечном нивоу прикупљао податке о производњи, продаји и залихама и

израђивао збирни преглед у којем није било могуће идентификовати појединачне произвођаче, мада је сваки појединачни произвођач на основу овог извештаја могао израчунати сопствени удео на европском тржишту полиетилена ниске густине. И поред тога *Fides* нити је кажњен, нити означен као адресат ове одлуке.

2.6. Картел произвођача картона

Деветнаест произвођача картона кажњено је овом Одлуком од стране Европске Комисије зато што су у периоду од средине 1986. до априла 1991. године одржавали састанке на којима су размењивали податке о испорукама, ценама, наруџбинама, стопи искоришћености машина итд. и недозвољено се споразумевали о: симултаним повећањима цена на целокупном заједничком тржишту,¹⁵ очувању тржишних удела и контроли снабдевања. Састанци су се одржавали у оквиру пословног удружења *Section Cartonboard* основаног 1955. године под окриљем *Fides Treuhandgesellschaft*, привредног друштва за управљање са седиштем у Цириху. *Section Cartonboard* је 1980/81 реконституисан као посебна производна група унутар *EPI – European Paper Institute*, у оквиру које је постојао под називом *Product Group Paperboard*. Састанци чланова картела су се одржавали у оквиру комитета *Product Group Paperboard*-а и то: Председничке радне групе, Председничке конференције, Економског комитета, Техничког комитета и Маркетиншког комитета. Председничку радну групу су чинили највиши руководиоци осам највећих произвођача картона. Задатак Председничке радне групе је био да припреми одржавање Председничке конференције. Председничка радна група се састајала од пет до осам пута годишње, углавном у Цириху. Председничка конференција се одржавала два пута годишње: у априлу, када и Генерална скупштина Удружења, када су Конференцији присуствовали представници свих чланова картела и у новембру када су на Конференцији учествовали један до два представника произвођача картона по држави. Економски комитет се састајао три до шест пута годишње. Записнике са састанака Председничке конференције и Економског комитета водили су службеници *Fides Treuhandgesellschaft*-а. Кад већ га већ поменуемо, *Fides Treuhandgesellschaft* је организовао опсежан систем извештавања о производњи, обиму трговине и искоришћености капацитета. Конкретно *Fides Treuhandgesellschaft* је на основу података добијених од произвођача израђивао: недељне извештаје о поруџбинама, месечне извештаје о

---

¹⁵ Цене су повећаване два пута годишње – у априлу и октобру. Произвођачи би о промени цена послали циркуларно писмо купцима неколико месеци раније. Кад је реч о фиксирању цена, произвођачи су могли великим купцима одобравати испоруку по нижим ценама.

производњи и продаји, месечна производна предвиђања, шестомесечне производне извештаје и годишње извештаје о искоришћености капацитета. Извештаји су достављани произвођачима и иако су били рађени на нивоу државе, овог пута, за разлику од неких других случајева, мере безбедности којима се спречавала идентификација појединачних произвођача нису се примењивале тако стриктно, па је било могуће утврдити податке о производњи, ценама и продаји појединих чланова картела.

За разлику од ранијих случајева, Комисија је систему извештавања организованом од стране *Fides Treuhandgesellschaft* у овој одлуци посветила много више пажње. Изричито је написано да такав систем извештавања потпада под примену чл. 85 Уговора о оснивању Европске економске заједнице (сада чл. 101. УФЕУ). Вредно помена је и следеће запажање: „Иако сама по себи не значи фиксирање цена или поделу тржишта, размена информација вршена преко *Fides*-а не може се посматрати изоловано од општих анти-конкурентских циљева картела. Она конституише 'помоћно средство' којим је суделујућим предузећима олакшано да координишу њихово комерцијално понашање на анти-конкурентски начин.“¹⁶ И поред тога, *Fides Treuhandgesellschaft* нити је кажњен, нити означен као адресат Одлуке. Међутим, као да је оваква оцена *Fides*-ових активности била најавна промена у политици Комисије према помагачима картела.

2.7. Картел произвођача органског пероксида (*Treuhand I*)

Органски пероксид је хемикалија која се користи у производњи пластике и гуме за полимеризацију термопластичних смола, те конзервацију и умрежавање незасићених полиестерских терморективних смола. Веома је експлозиван, а у производњи се користи у виду праха, течности и лепка.

Картел је обухватао 90% *EEA*¹⁷ и био један од дуговечнијих европских картела.¹⁸ Картел је настао 1971. године закључењем уговора у писаној форми. Функционисао је путем подуговора којима је тржиште органског пероксида раздељено како по производном (за полимере и за терморективни органски

---

¹⁶ Одлука Комисије бр. 94/601/*EEC* од 13. VII 1994. год. (IV/C/33.833 – *Cartonboard*), тач. 134 на стр. 43. У тачки 166 наводи се да систем размене информација развијен од стране *Fides*-а функционише као средство за промоцију, охрабривање и потпомагање недозвољеног споразумевања.

¹⁷ Европски економски простор.

¹⁸ Weert, W. van, Christian, G., *Cartel Facilitators Beware – AC Treuhand Spurs Competition Authorities into Action*, Global Competition Policy No. Aug/2009, стр. 3. Од 1992. године међу члановима картела владало је трвење и картел коначно престаје да постоји 1999. година када се произвођачи органског пероксида нису успели договорити о квотама.

пероксид, а од 1983 и за умрежавајући органски пероксид), тако и у географском – регионалном смислу. Циљ произвођача органског пероксида био је: очување тржишних удела чланова картела, фиксирање цена укључујући и разраду поступка за повећање цена и алокација купаца.

Новчане казне учесницима картела произвођача органског пероксида изречене су одлуком Комисије бр. 2005/349 од 10. децембра 2003. године.¹⁹ Поменутом одлуком, симболичном новчаном казном од 1000 евра кажњено је предузеће *АС Treuhand AG* иако *АС Treuhand AG*, као предузеће регистровано за пружање консултантских услуга, није произвођач органског пероксида нити је потписник рестриктивног споразума из 1971. године. Наиме, рестриктивним споразумом из 1971. године било је предвиђено да се старање о извршењу преузетих обавеза повери трећем лицу. То треће лице би, пре свега, контролисало податке о продаји како би установило да ли се успева у очувању договорених тржишних удела. Уколико су резултати показивали да величина тржишних удела није очувана, примењивао се систем компензација и вршена је алокација купаца. Поред тога, треће лице је по основу уговора о заступању (*agency agreement*) преузело обавезе: организовања састанака представника чланова картела, посредовања у конфликтима и чувања инкриминирајућих докумената. Ове послове је до 1993. године водило *Fides Trust AG*, а од 1993, након што је извршено преузимање, *АС Treuhand AG*. Конкретно, у судској пресуди донетој по тужби *АС Treuhand AG* утврђено је да је тужилац: 1) чувао у својим просторијама оригинале рестриктивног споразума из 1971. и његове допуне из 1975. године, као и другу тајну документацију; 2) израчунавао одступања од уговорених тржишних удела и обавештавао о томе чланове картела; 3) организовао и делимично присуствовао на пет састанака представника предузећа која су учествовала у картелу одржаних у Цириху, као и на састанку са представницима *AKZO* групе одржаном у *Amersfoort*-у и 4) редовно вршио накнаду путних трошкова лица која су присуствовала састанцима, како о томе не би било трага у пословним књигама чланова картела.²⁰

2.8. Картел произвођача монохлоросирћетне киселине

Монохлоросирћетна киселина је реактивно органско једињење које се користи у производњи детерџента, лепка, помоћних материјала за текстил (*textile auxiliaries*),²¹ средстава за згушњавање хране, лекова и козметике.

---

¹⁹ *Commission Decision 2005/349/EC of 10th December 2003 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case COMP/E-2/37.857 — Organic peroxides)*, OJ 2005 L 110, p. 44).

²⁰ T-99/04 *АС-Treuhand AG v. Commission (organic peroxides)*, тач. 153.

²¹ По међународној класификацији стандарда: 59.040 (*Међународна класификација стандарда*, Институт за стандардизацију Србије, друго издање, 2009. године).

Картел је трајао од 1984 до 1999. године обухватајући целу територију *ЕЕА*. Билатерални контакти произвођача монохлоросирћетне киселине почели су још крајем 70-тих, да би се у првој половини 80-тих почели организовати мултилатерални састанци. Конкуренција је у овом случају нарушена расподељивањем купаца и квота и договорним повећањем цена. Функционисање картела је 1993. године унапређено увођењем система компензација за случај одступања од квота. И у овом случају је постојао формални систем размене података на кварталном нивоу. Такође је функционисала статистичка обрада података од стране трећег лица, а представници чланова картела су се састајали два пута годишње у Цириху. И поред тога, треће лице нити је кажњено, нити означено као адресат Одлуке иако је ова одлука донесена више од годину дана касније у односу на Одлуку у случају органског пероксида.

2.9. Картел произвођача црева за употребу у поморству

У питању је међународни картел који је трајао око 19 година почев од 1986. У питању су предузећа која се баве производњом црева која служе за претакање робе у течном агрегатном стању, као нпр. нафте са нафтних платформи, у бродове и истакање из бродова у објекте у луци. И овај картел се уобичајено бавио фиксирањем цена, фиксирањем продајних квота, поделом тржишта и разменом тржишно осетљивих информација. Но, поред тога, у оквиру картела су се одређивали услови продаје и оно што је нарочито битно: намештали су се тендери. Што се последње поменуте активности тиче, по добијању обавештења о расписивању тендера, картел координатор би одредио ко ће од чланова картела бити тзв. шампион. Остали чланови картела морали су понудити вишу цену како би *шампион* закључио уговор. У вези с тим је развијен и посебан систем компензација.

Координатор овог међународног картела било је предузеће регистровано за пружање консултантских услуга *PW Consulting*. Картел координатор није кажњен нити оглашен као адресат одлуке иако је ова Одлука донета после пресуде Првостепеног суда у случају *Treuhand I*. Комисија је у посебној изјави појаснила да је картел координатор фантомска фирма без имовине и да изрицање новчане казне том предузећу не би имало смисла, а да је већински власник и директор предузећа *Peter Whittle* осуђен у В. Британији због намештања тендера на три године затвора, па се хтело избећи двоструко кажњавање за исто дело.²²

---

²² Hartnett, B., Sparks, W., *The service provider as cartel facilitator: assessing 'third party' liability under Article 101 TFEU*, Competition Law & Policy Debate No. 2/2015, стр. 58.

2.10. Картели произвођача топлотних стабилизатора (*Treuhand II*)

У овом случају се ради о два картела и то: картелу калајних стабилизатора (*tin stabilisers*)²³ који је трајао од 24. фебруара 1987. до 21. марта 2000. године и картелу епоксидираног сојиног уља (*ESBO/esters*)²⁴ који је трајао од 11. септембра 1991. до 26. септембра 2000. године. Оба картела су обухватала *EEA* тржиште, а чинило их је укупно 27 привредних субјеката. Нарушавање конкуренције је вршено фиксирањем цена, поделом тржишта утврђивањем продајних квота, расподелом купаца и разменом осетљивих пословних информација као што су подаци о купцима, производњи и продаји.

Новчана казна у овом случају изречена је и предузећу које нуди услуге пословног менаџмента и администрације, прикупљања, обраде и оцене тржишних података, презентације тржишних статистика и ревизије извештаја. Реч је о предузећу *AC – Treuhand AG* са седиштем у Цириху.²⁵ Поменуто предузеће, као консултантско, не производи нити ставља у промет топлотне стабилизаторе. И поред тога, *AC – Treuhand AG* санкционисан је изрицањем двају новчаних казни у износу од по 174.000,00. евра за сваки картел посебно (укупно 348.000,00. евра) због активности које су у оба картела биле сличне и у оба случаја од суштинског значаја за реализацију рестриктивних споразума²⁶ и односиле се на: организовање бројних састанака представника чланова картела, на којим састанцима су активно учествовали и запослени *AC – Treuhand-a*, прикупљање и обраду података о продаји на релевантном тржишту, а који су

---

²³ Стабилизатори на бази калаја се користе како би се избегла декомпозиција узрокована топлотом током прераде *PVC*-а у финални производ (*Summary of Commission Decision C(2009) 8682 of 11 November 2009 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case COMP/38.589 – Heat Stabilisers)*), тач. 4.

²⁴ *ESBO* се користи као пластификатор, мада се може користити и као топлотни стабилизатор пластике као што је поливинилхлорид (*PVC*). Конкретно, користи се за заптивање металних поклопаца на стакленој амбалажи. Као што је наговештено, *ESBO* се користи и као стабилизатор омекшаних *PVC* пријањајућих фолија за паковање хране (*Знанствено мишљење Хрватске агенције за храну о миграцији епоксидираног уља соје (ESBO) с поклопца стакленки које садрже тапенаду од зелених маслина из Хрватске од 13. марта 2012. године* (https://www.hah.hr/pregled-upisnika/?preuzmi_misljenje=23), приступљено јануара 2019. године), стр. 2.

²⁵ *AC – Treuhand AG* је основан новембра 1993. године тако што је менаџмент откупио контролни пакет акција за једно од одељења или делова компаније *Fides Trust AG* која је иначе до тада опслуживала картеле произвођача топлотних стабилизатора.

²⁶ Talbot, C., *AC-Treuhand, the Scope of Article 101 TFEU, and the Future of Actions for Antitrust Damages*, Commercial Law Practitioner No. 1/2016, стр. 2.

подаци достављани члановима картела, нуђење услуга посредовања у случају тензија између чланова картела, уз охрабривање да постигну компромисе.²⁷

Редовни састанци представника чланова картела су се одржавали у просторијама АС – *Treuhand*-а у Цириху. Дешавало се да се састанак одржи у Лозани или Лугану – у сваком случају у Швајцарској.²⁸ Састанци су се одржавали у Швајцарској јер се сматрало да је то територија на којој Европска Комисија не може спроводити истрагу картела. Састанци су се одржавали по позиву достављеном члановима картела од стране АС – *Treuhand*-а уз који позив је био приложен дневни ред. АС – *Treuhand* је такође резервисао хотелски смештај за учеснике састанка. Састанку је претходила вечера, дан раније. Укупно је за период од 1987 – 2000 организовано око 160 састанака и вечера. Састанци су, у оквиру сваког картела, одржавани два пута годишње. Починjali су ујутро и трајали до ручка. Бројним састанцима председавао је запослени АС – *Treuhand*-а. У документацији коришћеној на састанцима посебан режим је био предвиђен за документе на хартији црвене и ружичасте боје. Ове документе учесници састанака нису смели износити из просторија АС – *Treuhand*-а, али су могли преписивати податке налазеће на њима. На хартији ружичасте боје су се налазили подаци о индивидуалним квотама и количини продате робе. Ружичасти папири су садржали и податке о одступањима од уговорених квота (у тонама). Хартија црвене боје била је намењена за записнике са састанака у којима су биле забележене дискусије о питањима картелне природе. Официјелни записници без инкриминирајућих података били су сачињени на хартији беле боје. Дешавало се да су садржавали приказ дискусије о дозвољеним питањима која уопште није вођена. Ове записнике су учесници састанака добијали и односили са собом. Главни резултати статистичких анализа су сво време били на екранима налазећим у просторији у којој се састанак одржавао.

АС – *Treuhand* је управљао и надгледао систем квота. Да би могао да обави тај посао АС – *Treuhand* је морао располагати подацима о продаји. Те податке су, изражено у тонама и по свакој држави посебно, АС – *Treuhand*-у достављали чланови картела месечно у картелу калајних стабилизатора и квартално у картелу епоксидираног сојиног уља. АС – *Treuhand* је добијене податке обрађивао и у истим временским интервалима достављао члановима картела одговарајуће статистике. То се нарочито односило на израчунавање величине тржишних удела и одступања од договорених квота. До 1996. АС – *Treuhand* је једном годишње у пословним просторијама чланова картела вршио контролу података које су му чланови картела достављали.

---

²⁷ C- 194/14 P *АС-Treuhand AG v. European Commission (tin stabiliser and ESBO/esters heat stabiliser)*, тач. 7, 9 и 10.

²⁸ Само је последњи састанак одржан у Италији (*Commission Decision C(2009) 8682 of 11 November 2009 relating to a proceeding under Article 81 of the EC Treaty and Article 53 of the EEA Agreement (Case COMP/38.589 – Heat Stabilisers)*, напомена 170 на стр. 36).

За своје услуге *AC – Treuhand* је наплаћивао уговорену накнаду. Прво на годишњем, а касније на полугодишњем нивоу.

2.11. Картел у сектору финансијских деривата на каматне стопе у трговини јапанским јенима

У овом случају нарушавање конкуренције извршено је на тржишту каматних деривата деноминираних у јапанским јенима индексираних према *JPY LIBOR*-у и *Euroyen TIBOR*-у.²⁹

Нарушавање конкуренције вршено је билатералним споразумима. Комисија је идентификовала укупно седам таквих споразума. Релевантно географско тржиште обухватало је целокупан европски економски простор.

Нарушавање конкуренције вршено је разменом тржишно осетљивих информација, као и договарањем о висини понуде која ће бити предата панелу банака.

ICAP је за помагање у извршењу шест рестриктивних уговора Одлуком Комисије од 4. фебруара 2015. године кажњен са укупно 14.960.000. евра.³⁰

ICAP је водећи светски интер-дилер брокер³¹ са седиштем у Лондону. Бави се и пружањем пост-продајних услуга. Запошљава 45000 хиљада радника у 32 земље.³² У вези са конкретним случајем *ICAP* је посредовао на два тржишта и то тржишту депозита у готовини у јапанским јенима и тржишту каматних деривата деноминираних у јапанским јенима. На тим тржиштима *ICAP* је предузимао активности како би утицао на висину каматне стопе на јапански јен. То је чинио на више начина. Под број један, *ICAP* је издавао билтен са проценама кретања каматних стопа, при чему су подаци у том билтену били погрешни како би банке чланице панела које нису биле и чланице картела биле наведене да подносе понуде панелу у складу са проценама из тог билтена.

---

²⁹ *LIBOR* је скраћеница за *London InterBank Offered Rate* и односи се на дневну референтну каматну стопу по којој се тог дана на међубанкарском тржишту тргује новцем и то: доларом, фунтом, швајцарским франком, јеном, канадским доларом и данском круном. *LIBOR* се утврђује према понудама поднетим панелу банака чланица Британског удружења банака – *British Bankers Association (BBA)*. *Euroyen TIBOR* је исто то, само што токијску међубанкарску референтну каматну стопу израчунава *JBA – Japanese Bankers Association*. Висина референтне каматне стопе утиче на цену купљеног новца. Најчешћи финансијски деривати за трговину новцем су: каматни термински уговори, свопови, опције и фјучерси каматних стопа. Узгред буди речено, за трговину евром од значаја је *EURIBOR* који одређује Европска банкарска федерација (*EBF*).

³⁰ *Commission decision C(2015) 432 of 4.2.2015 relating to proceedings under Article 101 of the Treaty on the Functioning of the European Union and Article 53 of the EEA Agreement (AT.39861 – Yen Interest Rate Derivatives)*.

³¹ Интер-дилер брокер (*inter-dealer broker*) је брокер који посредује између инвеститора и берзанских посредника, као и између берзанских посредника.

³² *Commission decision C(2015) 432 of 4.2.2015 (ICAP)*, тач. 2(5).

Друго, *ICAP* је користио и личне контакте са трговцима банака чланица панела, а које нису биле уговорне стране рестриктивног споразума како би их навео да поднесу понуду у складу са интересима својих клијената, чланова картела. И коначно, *ICAP* је посредовао између уговорних страна рестриктивног споразума, преносећи им тржишно осетљиве информације.

Против Одлуке Комисије, *ICAP* је поднео тужбу Суду опште надлежности наводећи шест разлога за укидање Одлуке. Разлози су се тицали тумачења одредаба Лисабонског споразума у делу у којем се прописује заштита конкуренције и то појмова „повреда по циљу тј. предмету споразума“, затим санкционисање омогућавања повреде картелне забране, погрешно утврђено трајање повреде, повреду начела претпоставке невиности и добре управе и погрешно утврђење износа новчане казне. Суд је пресудом T-180/15 од 10. новембра 2017. године³³ делимично укинуо Одлуку Комисије у смислу да Комисија није доказала да је *ICAP* помагао у повреди конкуренције споразумом закљученим између *UBS/RBS* из 2008. године, као и да је Комисија погрешно утврдила трајање неких повреда картелне забране,³⁴ што је неминовно утицало и на висину износа новчаних казни. У преосталом делу, Одлука Комисије је потврђена. То значи да је Суд опште надлежности задржао став да Комисија располаже широким овлашћењима за санкционисање трећих лица која пружањем услуга помогну члановима картела у повреди конкуренције.³⁵

3. Услови под којима треће лице одговара за помагање у имплементацији картела

Као што можемо видети, пракса Европске Комисије је, кад је у питању одговорност трећег лица за помагање имплементацији картела, била крајње неконзистентна. Ово поготово важи за последње две деценије XX века. Чак и након доношења пресуде у случају *Treuhand I* догодило се у пар наврата да је Комисија пропустила казнити консултантско предузеће за помагање картелу. Међутим, након пресуде Суда правде ЕУ у случају *Treuhand II*, више није неизвесно да се у Европској унији помагање у имплементацији рестриктивног

---

³³ T-180/15 *ICAP v. European Commission (Yen interest rate derivatives sector)*, ECLI:EU:T:2017:795.

³⁴ Конкретно, утврђено је да нема доказа да је *ICAP* учествовао у повредама по основу: а) *UBS/RBS* рестриктивног споразума из 2007. године након 22. августа; б) *Citi/RBS* између 5. марта и 27. априла; и в) *Citi/DB* и *Citi/UBS* пре 18. маја 2010. године.

³⁵ Rodriguez, E.A., Noorali, R., *Case T-180/15 Icap v. Commission: The Facilitator Doctrine and Other Cartel Concepts in Hybrid Settlements*, *Journal of European Competition Law & Practice*, No. 5/2018, стр. 322. Поменути аутори наводе да у овим случајевима Комисија може утврдити одговорност трећег лица за нарушавање конкуренције по основу противправног циља споразума између предузећа тј. у одсуству „директног утицаја на цене и стварног антиконкурентског ефекта“.

споразума санкционише.³⁶ Пошто је то актуелно судско становиште, нама остаје да видимо под којим условима треће лице може одговорати за нарушавање конкуренције недозвољеним споразумевањем.

Да би се треће лице сматрало одговорним за нарушавање конкуренције недозвољеним споразумевањем Комисија мора да докаже: да је треће лице намеравало да сопственим ангажовањем допринесе остварењу заједничких циљева чланова картела и да је било свесно да су активности других предузећа планиране или спроведене ради остварења тог циља или је то могло разумно предвидети и да је било спремно да преузме припадајући ризик.³⁷ У вези са условима формулисаним на овакав начин није сасвим јасно да ли су предвиђена два или три услова као ни да ли су сви услови субјективни или се ради о мешавини субјективних и објективних услова.

Дакле, како су услови формулисани, може их бити три:

1. намера да се допринесе циљевима картела;
2. А. знање тј. свест да се услуге пружају члановима картела ради имплементације рестриктивног споразума или

Б. да се тако нешто може разумно предвидети и

3. спремност да се предузме ризик.

Или су пак прописана два услова тј. да је треће лице:

1. намеравало да допринесе циљевима картела и
2. А. било свесно да се услуге пружају члановима картела ради имплементације рестриктивног споразума или је

Б. то могло разумно предвидети, а било је спремно преузети припадајући ризик.³⁸

Имајући у виду прецизирање дато у тач. 33 пресуде донете у случају *VM Remonts*³⁹ треће лице би одговарало ако је алтернативно:

1. било свесно да се услуге пружају члановима картела ради имплементације рестриктивног споразума и

2. намеравало је да сопственим напором допринесе циљевима картела или је

1. могло разумно предвидети да се услуге пружају члановима картела ради имплементације рестриктивног споразума, а

---

³⁶ Неки аутори су ово тврдили већ после пресуде у случају *Treuhand I* (Вид. Weert, W. van, Christian, G., *Cartel Facilitators Beware – AC Treuhand Spurs Competition Authorities into Action*, Global Competition Policy No. Aug/2009, стр. 4).

³⁷ T-99/04 *AC-Treuhand AG v. Commission of the European Communities (organic peroxides)* ECLI:EU:T:2008:256, тач. 130; C- 194/14 P *AC-Treuhand AG v. European Commission (tin stabiliser and ESBO/esters heat stabiliser)* ECLI:EU:C:2015:717, тач. 30; T-180/15 *ICAP v. European Commission (Yen interest rate derivatives sector)*, ECLI:EU:T:2017:795, тач. 100.

³⁸ Тако: Rodriguez, E.A., Noorali, R., *Case T-180/15 Icap v. Commission: The Facilitator Doctrine and Other Cartel Concepts in Hybrid Settlements*, Journal of European Competition Law&Practice, No. 5/2018, стр. 320.

³⁹ C-542/14 *VM Remonts* ECLI:EU:C:2016:578.

2. било је спремно преузети припадајући ризик.

С обзиром на прецизирање у одлуци *VM Remonts*, сматрамо да су за одговорност трећег лица за кршење картелне забране предвиђена два услова садржана у две алтернативне варијанте. Овакво тумачење услова за одговорност трећег лица је и доктринарно и стручноправно прихватљиво из разлога што свака алтернатива садржи услов који се тиче свести о противправности радње и услов који се тиче воље.

Друго питање је да ли су предметни услови искључиво субјективни (намера, свест те спремност да се преузме ризик) или садрже објективни елемент испољен у конкретном доприносу имплементацији картела. Овако како је формулисано, сви услови су субјективни, а конкретан допринос трећег лица имплементацији картела би био начин да се докаже намера трећег лица да допринесе антиконкурентским циљевима - односно испуњеност првог услова, а не посебан услов сам по себи. Међутим, Првостепени суд помиње и субјективне и објективне услове за утврђење одговорности трећег лица за потпомагање картела, па се тако у пресуди донетој у случају *Treuhand I* наводи следеће: да би се предузеће сматрало одговорним за повреду (члана 101 УФЕУ), оно мора допринети, чак и на подређен (или боље: помоћан, споредан - *subordinate*) начин предметном нарушавању конкуренције.⁴⁰ У појединим анализама пресуде донете у случају *ICAP* увиђамо тврдњу да је Суд стваран допринос *ICAP*-а заједничким циљевима банака утврђивао као услов од чије испуњености зависи одговорност берзанског посредника.⁴¹

Сматрамо да су сви постављени услови субјективни, али да се постојање намере, као унутрашње психолошке појаве, доказује објективним доприносом реализацији картела, с тим што тај допринос не постоји само онда када тржишни учесник као члан картела директно предузима колективне акте рестриктивне пословне праксе, већ и када то чини на помоћан, споредан па чак и пасиван начин.⁴²

---

⁴⁰ T-99/04 *AC-Treuhand AG v. Commission of the European Communities (organic peroxides)* ECLI:EU:T:2008:256, тач. 151.

⁴¹ Burton, R., *European Union: Clarification of Concept of Cartel 'Facilitator'* (<http://www.mondaq.com/x/664136/Cartels+Monopolies/Clarification+Of+Concept+Of+Cartel+Facilitator>), приступљено јануара 2019. године).

⁴² Конкуренција се нарушава на пасиван начин онда када тржишни учесник присуствује састанку на којем се његови конкуренти недозвољено споразумевају, а он се планираном тржишном понашању није изричито успротивио. Изостанак изричитог противљења сматра се прећутним одобравањем планираног нарушавања конкуренције и охрабривањем тржишних учесника да наставе са рестриктивном пословном праксом (C- 194/14 P *AC-Treuhand AG v. European Commission (tin stabiliser and ESBO/esters heat stabiliser)* ECLI:EU:C:2015:717, тач. 31; T-180/15 *ICAP v. European Commission (Yen interest rate derivatives sector)*, ECLI:EU:T:2017:795, тач. 101).

У погледу другог услова (да је треће лице свесно да му је комитент члан картела или да то може разумно предвидети) установљена је правна претпоставка да је овај услов испуњен кад год се утврђује одговорност правног субјекта који се професионално у виду занимања бави пружањем услуга. Наиме, одговорним за нарушавање конкуренције сматра се свако предузеће које с обзиром на своју привредну делатност и професионалну стручност „не може а да не буде свесно анти-конкуренцијске природе предметне активности.“⁴³ Према томе, суд ће, ако се не докаже другачије, сматрати да су консултанци и други субјекти који су регистровани за пружање услуга разумно могли предвидети да пружањем услуга потпомажу имплементацију картела.⁴⁴

4. Мере за отклањање одговорности за помагање у имплементацији картела

Након што смо видели да правни субјекти регистровани за пружање услуга одговарају за кршење картелне забране иако нису у конкурентском односу према члановима картела и не послују на тржишту на којем се ограничава конкуренција и након што смо видели под којим условима одговарају, следеће је да дамо препоруку шта би консултанци и остали субјекти који се професионално баве пружањем услуга требали предузети како не би били одговорни за потпомагање у имплементацији картела. Ово је битно јер одговорност за имплементацију картела на значи само новчано кажњавање од стране (надлежне) Комисије, већ и приватноправну одговорност за накнаду штете по тужби оштећеног предузећа, а у неким случајевима (као што је намештање тендера) и затворску казну за одговорно лице. У том смислу, а пре свега осталог, од професионалних давалаца услуга очекује се да убудуће буду веома пажљиви и да унапред оцене да ли пружањем услуге могу помоћи комитентима у повреди картелне забране.⁴⁵

Један од начина да се избегне одговорност за кршење картелне забране је да се услуге не пружају конкурентима комитента. Иако је то један од најсигурнијих начина, не пружа апсолутну заштиту.⁴⁶ А понекад тако нешто

---

⁴³ T-99/04 *AC-Treuhand AG v. Commission of the European Communities (organic peroxides)* ECLI:EU:T:2008:256, тач. 136.

⁴⁴ “У ситуацијама у којима је нарушавање конкуренције заједнички циљ клијената, сматра се да активности даваоца услуга служе таквом заједничком циљу у мери у којој између њих [тј. активности даваоца услуга и заједничког циља – прим. аут.] постоји узрочно-последична веза“ (Gurkaynak, G., Ozkanli, C., Simsek, S., Mollaoglu, N.C., *Shady Contours of Cartel Liability of Service Providers*, Competition Law International No. 1/2017, стр. 90).

⁴⁵ Vallery, A., Schell, C., *AC-Treuhand: Substantial Fines for Facilitators of Cartels*, Journal of European Competition Law&Practice No. 4/2016, стр. 257.

⁴⁶ У случају картела у сектору финансијских деривата на каматне стопе у трговини јапанским јенима дешавало се да *ICAP* сарађује само са једном уговорном страном

није ни могуће, и то не само кад је треће лице хотелско-угоститељско предузеће, него поготово онда ако је консултант специјализован за неко уско техничко подручје, па су сви привредни субјекти који послују у тој струци односно на том тржишту упућени на њега, и обрнуто, по природи ствари.

Друго, треће лице, ако сазна да пружа услугу члановима картела, мора престати услуживати стране рестриктивног споразума, барем у делу који је забрањен картелним правом; изричито се дистанцирати од њих и пријавити их Европској Комисији одн. код нас Комисији за заштиту конкуренције. Ово нарочито стога што за кршење картелне забране трећа лица могу одговорати и у случају прећутног одобрења рестриктивне пословне праксе својих клијената или комитената.

Треће, у уговору о пружању услуга предвидети клаузулу којом се клијент или комитент даваоца услуга обавезује да се уздржи од коришћења услуга за прикривање или олакшање кршења картелне забране. Осим ове опште забране, у зависности од околности конкретного случаја могу се предвидети и посебне забране као што би нпр. била забрана одавања или на било који други начин чињења доступним конкурентима тржишних статистика које за комитента изради давалац услуга и др. И све то уз обавезу комитента да даваоцу услуге надокнади штету у случају непридржавања оваквих уговорних забрана.

У сваком случају треће лице мора се уздржати од посредовања у размени тржишно осетљивих информација.

5. Закључак

У картелном праву Европске уније установљена је одговорност трећих лица за помагање у имплементацији картела. Под трећим лицима у односу на чланове картела подразумевају се консултанти и други правни субјекти који се професионално баве пружањем услуга као што су: брокери тј. берзански посредници, књиговодствене агенције, адвокатске канцеларије и др. У сваком случају ради се субјектима који су правно и економски независни од учесника рестриктивног споразума. Дакле под трећим лицима подразумевамо независне пружаоце услуга.

Да би се треће лице сматрало одговорним за нарушавање конкуренције недозвољеним споразумевањем Комисија мора да докаже: да је треће лице намеравало да сопственим ангажовањем допринесе остварењу заједничких циљева чланова картела и да је било свесно да су активности других предузећа планиране или спроведене ради остварења тог циља или је то могло разумно предвидети при чему је било спремно односно хтело да предузме припадајући ризик.

рестриктивног споразума. То није била препрека за утврђивање његове одговорности за помагање у кршењу картелне забране.

Треће лице неће одговарати за кршење картелне забране ако не пружа услуге конкуренту комитента и ако се изричито успротиви налозима комитента којима је циљ кршење конкуренције, као и када пријави картел.

*Stefan Šokinjov, Ph.D.,
Full-time Professor*

THE EXPANDING OF CARTEL PROHIBITION SCOPE IN THE EUROPEAN UNION COMPETITION LAW

Summary

The first part of the paper contains historical review of cases with third parties as independent service providers of cartel participants. Eleven cases are examined starting from Italian cast glass and followed by Cast iron and steel rolls, Wood pulp, Polypropylene, LdPE, Cartonboard, Treuhand I, Monochloroacetic acid, Marine Hoses and Treuhand II to ICAP concluding that administrative case law was very inconsistent considering long abstention from holding third parties liable for cartel facilitation during last two decades of XX century. But today it is not questionably any more that independent service providers are liable if have been facilitated implementation of cartel. After such conclusion conditions for cartel facilitators' responsibility examined. Independent service provider is liable for cartel facilitation if intended, through its own conduct, to contribute to the common objectives pursued by cartel participants and if it was aware of the substantive conduct planned or implemented by cartel participants or if it could have reasonably foreseen and if it was ready to accept the attendant risk. The paper is finished with recommendations to independent service providers as to how to align their business conduct with Anti-trust Law.

Key words: *European Union, competition law, cartel prohibition, third parties, cartel facilitators' liability.*